

Ca' Foscari
University
of Venice

Zaporizhzhia National
University

**PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL SCIENCE
AND EDUCATION: TRANSFORMATION
AND DEVELOPMENT VECTORS**

Collective monograph

Vol. 2

**Venice, Italy
2021**

*Recommended for printing and distribution via Internet
by the Academic Council of Baltic Research Institute
of Transformation Economic Area Problems according
to the Minutes № 4 dated 25.05.2021*

EDITORIAL BOARD

Michele Bugliesi, Professor, Rector of Ca' Foscari University of Venice;
Lokareva Galyna Vasylivna, DSc in Pedagogy, Professor, Department
of Pedagogy and Psychology of Educational Activity of Zaporizhzhia
National University;

Turbar Tetiana Volodymyrivna, PhD in Pedagogy, Senior Lecturer,
Department of Pedagogy and Psychology of Educational Activity of
Zaporizhzhia National University.

**Pedagogical and psychological science and education:
transformation and development vectors** : Collective monograph.
Vol. 2. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2021. 362 p.

ISBN 978-9934-26-084-1

© Ca' Foscari University of Venice, 2021

SECTION 1. The dialectic of the
and psychological aspects of the r
1. Quality of life as an object of int
of scientific discourse.....
2. Environments of the formation o
leveling the dialectical dissonance
of society and education.....

SECTION 2. Bulding of ethnocul
of the future teacher of musical ar
(Merezhko Yu. V., Gmyrina S. V.
1. Professional training of the futur
and pedagogical problem
2. The essence and structure of eth
of the future teacher of music.....

SECTION 3. The concept of peda
in the context of professional train
(Mykhniuk S. V., Kubitskyi S. O.
1. Thesaurus of research of a probl
2. The essence and content of the r
for pedagogical interaction.....

SECTION 4. Elements of literary
of non-philological specialties (Na
1. Creative initials in comprehensio
2. Actualization of linguistic know

SECTION 5. Psychological featur
as a second language using Zoom
establishments of Ukraine under c
(Nikolaieva T. M.)
1. Essence and specific features of
work under conditions of distance l
2. Key differences in the work func
as a second language under traditio
3. Specific psychological features i
of English as a second language us
establishments of Ukraine under th

CONTENTS

SECTION 1. The dialectic of the problem of quality of life: socio-economic and psychological aspects of the researching (Melnychuk D. P.)	7
1. Quality of life as an object of interdisciplinary research and a subject of scientific discourse.....	9
2. Environments of the formation of ideas about quality of life: leveling the dialectical dissonance by tools of the modernization of society and education.....	16
SECTION 2. Bulding of ethnocultural competence of the future teacher of musical art in higher educational institutions (Merezhko Yu. V., Gmyrina S. V.).....	25
1. Professional training of the future teacher of music as a scientific and pedagogical problem	27
2. The essence and structure of ethnocultural competence of the future teacher of music.....	31
SECTION 3. The concept of pedagogical interaction in the context of professional training of future social workers (Mykhniuk S. V., Kubitskyi S. O.)	41
1. Thesaurus of research of a problem of pedagogical interaction	41
2. The essence and content of the readiness of future social workers for pedagogical interaction.....	47
SECTION 4. Elements of literary creativity in teaching English to students of non-philological specialties (Naumenko N. V.).....	61
1. Creative initials in comprehension and usage of English grammar rules.....	62
2. Actualization of linguistic knowledge in individual literary creativity	68
SECTION 5. Psychological features in the work of a teacher of English as a second language using Zoom platform in higher educational establishments of Ukraine under conditions of distance learning (Nikolaieva T. M.)	79
1. Essence and specific features of a teacher of English as a second language work under conditions of distance learning.....	81
2. Key differences in the work functions of a teacher of English as a second language under traditional and distance learning.....	85
3. Specific psychological features in the professional functions of a teacher of English as a second language using Zoom platform in higher educational establishments of Ukraine under the conditions of distance learning.....	89

SECTION 6. Professional self-efficacy in the formation of future music teachers (Oliynyk T. I.)	97
1. Sources, factors and mechanisms of formation of professional self-efficacy of future music teachers	99
2. Structural analysis of professional self-efficacy of future music teachers	115
3. Technology of formation of professional self-efficacy of future teachers-musicians	123
SECTION 7. Psychological features of fears in older preschool children with mental developmental delay (Panov M. S., Zhadlenko I. O.).....	142
1. Scientific ideas about fear as emotion and experience	143
2. Psychological features of fears of older preschool children with mental developmental delay	145
3. Psychological resources of older preschool children with mental developmental delay in processing fears	148
4. Spectra of fears of older preschoolers with mental developmental delay through the eyes of children themselves	151
SECTION 8. Linguodidactic bases of formation of readiness for German-language professionally oriented communication of future agriculturists (Pakhomova T. O., Piddubtseva O. I.)	159
1. The place and role of German-language training in agricultural higher education institutions	161
2. Linguistic features of German-language professionally oriented communication of the agricultural sector's specialists	164
3. The model of formation of readiness for German-language professionally oriented communication of future agriculturists.....	171
SECTION 9. Formation of managerial creativity of future preschool education heads (Ponomarenko T. O.)	178
1. Research of features of development of managerial creativity of future preschool education heads	179
2. Research of features of formation of managerial creativity of future preschool education heads	193
SECTION 10. Theoretical-methodological building to the study of the history of natural education in the context of the modern scientific paradigm (Prystupa Ya. V.).....	206
1. The origin of the concept of school natural education	207
2. Methodological basis of scientific and pedagogical research of the problem of the history of natural education	211

SECTION 11. Historico-didactic y of methodological competence in
1. The problem's prerequisites eme
2. Pre-history of the question
3. The classification of periods and

SECTION 12. Formation of the lan in future teachers of the Ukrainian la (Ruskulis L. V., Rodionova I. H.)
1. Phenomenon "language picture o scientific space.....
2. Precedent phenomena as compo speaker's national cognitive basis..
3. System of tasks for formation of in future teachers of the Ukrainian

SECTION 13. Basic psychosemar of COVID-19 as a factor of fear o
1. Theoretical analysis of the probl
2. The purpose, tasks and tools of t
3. Description and interpretation of

SECTION 14. Prospects for the de "Social pedagogy. Early social rel "Social work" (Stashuk O. O.).....
1. Analysis of socio-pedagogical is situation
2. Social demand for the specializa social rehabilitation".....
3. The current state of social pedag social rehabilitation services

SECTION 15. Formation of the ba in mathematics lessons in the cont (Khomyuk V. V., Kyrylashchuk S
1. Theoretical coverage of the stud
2. Practical implementation of dev of studying mathematics

SECTION 16. Formation of finan at mathematics lessons (Khomyuk
1. Theoretical coverage of the inve

SECTION 11. Historico-didactic vector of the formation and development of methodological competence in Ukraine (Rubinska B. I.)	225
1. The problem's prerequisites emergence and the problem's formulation....	226
2. Pre-history of the question	228
3. The classification of periods and their description	229
 SECTION 12. Formation of the language picture of the world in future teachers of the Ukrainian language and literature (Ruskulis L. V., Rodionova I. H.)	243
1. Phenomenon "language picture of the world" in the modern scientific space.....	244
2. Precedent phenomena as components of a modern language speaker's national cognitive basis.....	247
3. System of tasks for formation of the language picture of the world in future teachers of the Ukrainian language and literature	250
 SECTION 13. Basic psychosemantic structure of the image of COVID-19 as a factor of fear of the disease (Savelyuk N. M.)	262
1. Theoretical analysis of the problem	263
2. The purpose, tasks and tools of the empirical research	267
3. Description and interpretation of research results	274
 SECTION 14. Prospects for the development of specialization "Social pedagogy. Early social rehabilitation" of specialty 231 "Social work" (Stashuk O. O.).....	284
1. Analysis of socio-pedagogical issues: retrospective and present-day situation	286
2. Social demand for the specialization "Social pedagogue for early social rehabilitation".....	290
3. The current state of social pedagogues' readiness to provide early social rehabilitation services	294
 SECTION 15. Formation of the basic level of mathematical competence in mathematics lessons in the context of developmental learning (Khomyuk V. V., Kyrlyashchuk S. A.).....	302
1. Theoretical coverage of the studied problems	303
2. Practical implementation of developmental learning in the process of studying mathematics	311
 SECTION 16. Formation of financial literacy of younger schoolchildren at mathematics lessons (Khomyuk I. V., Rodiuk N. Yu.)	322
1. Theoretical coverage of the investigated problem.....	324

2. Characteristics of diagnostic methods for studying the formation of financial literacy of younger schoolchildren at mathematics lessons	328
--	-----

SECTION 17. Psychological peculiarities of the development of emotional intelligence in student's age (Shpak M. M.)..... 342

1. Theoretical and methodological approaches to the research of emotional intelligence	343
2. Methods of the research of peculiarities of the development of emotional intelligence in student's age	346

ДІАЛЕКТИКА ПРО
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ
АСПЕКТИ

Мельничук Д. П.

ВСТУП

Характерною ознакою ХХІ століття є донедавна парадигма прогресу вбачався у позитивних економічних показниках, а соціального розвитку – здоров'я, справедливості, гуманізації суспільства, екологізації виробництва і відсутності вторинної ролі. Сьогодні зростання та досягнення висхідного суспільства від злиднів і забруднення довкілля та технічного глибоким соціальним потрясінням зростання та соціальний прогрес однозначно, як це здавалося раніше, усього суспільства розподілено несправедливо, через що у світі зростає нерівність між бідних і багатих, здорових і хворих, якісної освіти й медичних послуг. Зростаюча нерівність і несправедливість політиків і вчених пропонує нові механізми суспільного розвитку, проблеми якості життя.

Наразі саме висока якість життя зарубіжними вченими вважається економічного розвитку, визначеною ефективності управління економікою сферою. Результати наукових спостережень засвідчують, що завжди конвертується у високі

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ В МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Пономаренко Т. О.

ВСТУП

Якість дошкільної освіти визначається особливостями управлінської діяльності керівників, залежить від рівня розвитку їхньої управлінської творчості як одного з найважливіших компонентів їхньої управлінської культури. Однак в Україні простежується неузгодженість між задекларованим станом розвитку управлінської творчості керівників дошкільної освіти та реальним рівнем прояву означеної якості в повсякденній практиці управлінської діяльності (рівень реальних проявів управлінської творчості часто відстає від рівня задекларованого). Тож мета нашого дослідження – дослідити особливості формування управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти як одного з найважливіших компонентів їхньої управлінської культури в умовах університетської педагогічної освіти.

В останні десятиліття в низці досліджень вивчалася проблема формування управлінської культури в майбутніх педагогів дошкільної освіти (Т. Горюнова, 2020 р.)¹; майбутніх і чинних керівників дошкільної освіти (Т. Пономаренко, 2017 р.)². Однак окремі аспекти означеної проблеми залишаються маловивченими, що й зумовило визначення таких завдань дослідження:

- виявити розуміння майбутніми керівниками дошкільної освіти змісту поняття «управлінська творчість керівників дошкільної освіти»;
- дослідити думки майбутніх управлінців щодо наявності в них досліджуваної професійної якості;

¹ Горюнова Т. Развитие управленческой культуры будущего педагога дошкольного образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Нижний Новгород, 2002. 218 с.

² Пономаренко Т. Теорія і методика формування управлінської культури керівників дошкільної освіти : монографія. Суми, 2017. 440 с.

- вивчити думки студентів про рівень професійної якості, як управлінської творчості;
- з'ясувати, як оцінюють магістри ефективність освітнього процесу та управлінської творчості в умовах педагогічної освіти;
- вивчити пропозиції щодо вдосконалення освітнього процесу та управлінської творчості в умовах педагогічної освіти;
- визначити особливості формування майбутніх керівників дошкільної освіти на основі діагностичних завдань із реальних умов педагогічної освіти;
- вивчити особливості формування майбутніх керівників дошкільної освіти на основі технології педагогічного менеджменту.

1. Дослідження особливостей формування управлінської творчості в майбутніх керівників дошкільної освіти

Професійна підготовка керівників дошкільної освіти здійснюється в Україні на різних рівнях педагогічної освіти (університетська, післяуніверситетська педагогічна освіта). Одним з компонентів формування майбутніх керівників професійної педагогічної освіти є управлінська культура, одним з її компонентів – управлінська творчість, готовності здійснювати управлінську діяльність у процесі педагогічної освіти, його освітнім процесом.

Однак у контексті підготовки керівників дошкільної освіти орієнтацією на європейські стандарти є потреба в гострій необхідності у формуванні майбутніх керівників як цілісної, інтегрованої особистості, основою якої є управлінська культура, важливою характеристикою якої є управлінська творчість. Формування управлінської творчості – це процес розвитку, стимуляції управлінської творчості.

- вивчити думки студентів про рівень розвитку такої властивої їм професійної якості, як управлінська творчість;
- з'ясувати, як оцінюють майбутні керівники дошкільної освіти ефективність освітнього процесу щодо формування їхньої управлінської творчості в умовах закладу вищої освіти;
- вивчити пропозиції майбутніх управлінців щодо вдосконалення освітнього процесу з метою формування їхньої управлінської творчості в умовах закладу вищої освіти;
- визначити особливості розвитку управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти на основі виконання діагностичних завдань із реальної управлінської практики;
- вивчити особливості формування управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти на засадах використання технології педагогічного менеджменту.

1. Дослідження особливостей розвитку управлінської творчості в майбутніх керівників дошкільної освіти

Професійна підготовка керівників дошкільної освіти здійснюється в Україні на різних етапах неперервної педагогічної освіти (університетська, післядипломна, самоосвіта). Реалізація університетської педагогічної освіти спрямована на формування в майбутніх керівників професійної компетентності, обов'язковим компонентом якої є управлінська компетентність, яка виражається в готовності здійснювати управління діяльністю закладу дошкільної освіти, його освітнім процесом.

Однак у контексті підготовки керівників дошкільної освіти з орієнтацією на європейські, світові освітні стандарти відчувається гостра необхідність у формуванні управлінської культури керівників як цілісної, інтегрованої, складної за змістом професійної якості, основою якої є управлінська компетентність. Водночас важливою характеристикою управлінської культури керівника, на відміну від його управлінської компетентності, є управлінська творчість. Формування управлінської культури неможливе без розвитку, стимуляції управлінської творчості як цілісного

визнається детермінованим ззовні, а структура особистості розглядається як ієрархія соціальних навичок і рефлексів (Б. Скіннер, 1979 р.¹³; Е. Торндайк, 1935 р.¹⁴; Д. Ватсон, 1914 р.¹⁵); когнітивної, у рамках якої визнається можливість людини самій конструювати власне життя й визначати лінію власної поведінки (Д. Келлі, 2000 р.¹⁶; Ж. Піаже, 1966 р.¹⁷; Д. Болдуїн, 1896 р.¹⁸).

У низці досліджень вивчалися якості творчої особистості (В. Моляко, 2002 р.¹⁹; Я. Пономарьов, 1976 р.²⁰; С. Сисоєва, 2006 р.²¹). Визначено основні характеристики творчої особистості (Ю. Гільбух, 1991 р.²²; В. Моляко, 2002 р.²³): здатність творити щось нове, неповторне, прогресивне; наявність системної соціально-творчої діяльності людини на основі актуалізації творчих здібностей; сформованість мотиваційно-творчої активності. Окреслено її базові якості, як-от: активність, сконцентрованість уваги, висока вразливість, розвинене сприйняття, здатність фантазувати, вигадувати, високий інтелект тощо (Я. Пономарьов, 1976 р.²⁴; С. Сисоєва, 2006 р.²⁵).

¹³ Skinner B. The shaping of a behaviorist: part two of an autobiography. New York : Knopf, 1979. 373 p.

¹⁴ Thorndike E. The Psychology of Wants, Interests and Attitudes. New York : Appleton-Century Co, 1935. 301 p.

¹⁵ Watson J. Behavior an Introduction to Comparative Psychology. Hong Kong : Fogotten Books, 1914. 456 p.

¹⁶ Келли Дж.А. Теория личности : психология личных конструктов. Москва ; Санкт-Петербург : Речь, 2000. 249 с.

¹⁷ Piaget J. La psychologie de l'enfant. Paris : Presses Univ. de France, 1966. 461 p.

¹⁸ Baldwin J. A New Factor in Evolution. The American Naturalist. 1896. Vol. 30. № 354. P. 441-451.

¹⁹ Моляко В. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності. *Розвиток педагогічної й психологічної наук в Україні 1992–2002* : збірник наукових праць до 10-річчя Академії педагогічних наук України. Харків : ОВС, 2002. Ч. 1. С. 481–491.

²⁰ Пономарев Я. Психология творчества. Москва : Наука, 1976. 304 с.

²¹ Сисоєва С. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.

²² Гильбух Ю. Внимание: одаренные дети. Москва : Знание, 1991. 80 с.

²³ Моляко В. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності. *Розвиток педагогічної й психологічної наук в Україні 1992–2002* : збірник наукових праць до 10-річчя Академії педагогічних наук України. Харків : ОВС, 2002. Ч. 1. С. 481–491.

²⁴ Пономарев Я. Психология творчества. Москва : Наука, 1976. 304 с.

На засадах концепції структурної організації особистості (С. Рубінштейн, 1989 р.)²⁶ виявлено (О. Семенов, 2017 р.)²⁷ характеристики творчо спрямованої особистості, як-от: система стійких мотивів до творчої діяльності (творча спрямованість; творчий досвід, індивідуально-типологічні особливості (характер, темперамент, здібності), у результаті чого показником і рушійною силою творчо спрямованої особистості визначено творчу активність.

На основі аналізу наукової літератури, зокрема результатів низки досліджень (Т. Горюнова, 2002 р.²⁸; В. Моляко, 2002 р.²⁹; Т. Пономаренко, 2017 р.³⁰; Я. Пономарьов, 1976 р.³¹; С. Рубінштейн, 1989 р.³²; О. Семенов, 2017 р.³³; С. Сисоева, 2006 р.³⁴), ми визначили значення та сутність управлінської творчості керівників дошкільної освіти.

Водночас ми враховували, що досягнення високого рівня дошкільної освіти можливе за умови ефективного управління означеним процесом. Ефективність управлінської діяльності керівників багато в чому визначається її творчим характером, управлінською творчістю. Управлінську творчість керівників

²⁵ Сисоева С. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.

²⁶ Рубінштейн С. Основы общей психологии : в 2-х т. Москва : Педагогика, 1989. Т. 2. 485 с.

²⁷ Семенов О. Формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі : монографія. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2017. 520 с.

²⁸ Горюнова Т. Развитие управленческой культуры будущего педагога дошкольного образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Нижний Новгород, 2002. 218 с.

²⁹ Моляко В. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності. *Розвиток педагогічної й психологічної наук в Україні 1992–2002* : збірник наукових праць до 10-річчя Академії педагогічних наук України. Харків : ОВС, 2002. Ч. 1. С. 481–491.

³⁰ Пономаренко Т. Теорія і методика формування управлінської культури керівників дошкільної освіти : монографія. Суми, 2017. 440 с.

³¹ Пономарев Я. Психология творчества. Москва : Наука, 1976. 304 с.

³² Рубінштейн С. Основы общей психологии : в 2-х т. Москва : Педагогика, 1989. Т. 2. 485 с.

³³ Семенов О. Формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі : монографія. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2017. 520 с.

³⁴ Сисоева С. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.

дошкільної освіти ми розгледієспрямованої професійної характеризується новизною й Управлінська творчість акту унікального, авторського вар нестандартних управлінсь (ментальністю) стилю управ соціальних запитів, потреб.

Актуалізація управлінської альтернативності, соціальні інноваційності освітнього пр визначає його діяльність у реж

З метою перевірки отриманих результатів проведено емпірич участь група студентів-магістр (денна й заочна форми навчання)

Як методи дослідження виконання діагностичних зав визначався на основі вивченн управління діяльністю закладів

Анкетування проводилося анонімності. Перед початк пояснювали, що вони буду інтерес, створити мотивацію дл

Для цього в анкетах використані студенте! Просимо Вас взяти участь у формуванні управлінської творчості дошкільної освіти. Ваші відповіді будуть використані у формуванні їх управлінської культури. Дякуємо

Зміст п'яти питань анкети даний нижче:
1. У чому, на Ваш погляд, полягає творчість керівників дошкільної освіти? Яка така професійна якість, як «творчість дошкільної освіти»?
3. Які фактори впливають на формування творчості в галузі дошкільної освіти? Які з них не зовсім достатні, недостатні?
4. Наскільки ефективним Ви вважаєте формування управлінської культури керівників дошкільної освіти в закладі ви

дошкільної освіти ми розглядаємо як найвищий рівень прояву цілеспрямованої професійної управлінської діяльності, що характеризується новизною й соціально значущою спрямованістю. Управлінська творчість актуалізується в пошуку оптимального, унікального, авторського варіанта вирішення проблем; ухваленні нестандартних управлінських рішень; індивідуальністю (ментальністю) стилю управлінської діяльності з урахуванням соціальних запитів, потреб.

Актуалізація управлінської творчості зумовлює варіативність, альтернативність, соціальність, науковість, синергетичність, інноваційність освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, визначає його діяльність у режимі розвитку, а не функціонування.

З метою перевірки отриманих у процесі теоретичного дослідження результатів проведено емпіричне дослідження. У дослідженні брали участь група студентів-магістрів спеціальності «Дошкільна освіта» (денна й заочна форми навчання; усього – 98 осіб).

Як методи дослідження використовувалися анкетування та виконання діагностичних завдань. Зміст питань анкет, завдань визначався на основі вивчення й аналізу теорії та практики управління діяльністю закладів дошкільної освіти.

Анкетування проводилося протягом 30 хвилин в умовах анонімності. Перед початком анкетування респондентам пояснювали, що вони будуть робити. Намагалися викликати інтерес, створити мотивацію для відповідей на питання анкети.

Для цього в анкетах використовувався такий текст: «Шановний студенте! Просимо Вас взяти участь у дослідженні проблеми формування управлінської творчості в майбутніх керівників дошкільної освіти. Ваші відповіді будуть сприяти ефективному формуванню їх управлінської творчості як компонента управлінської культури. Дякуємо за співпрацю!»

Зміст п'яти питань анкети для студентів-магістрантів був таким: 1. У чому, на Ваш погляд, полягає сутність поняття «управлінська творчість керівників дошкільної освіти»? 2. Чи притаманна Вам така професійна якість, як «управлінська творчість керівників дошкільної освіти»? 3. Який рівень розвитку управлінської творчості в галузі дошкільної освіти Вам притаманний: достатній, не зовсім достатній, недостатній? (необхідне підкреслити). 4. Наскільки ефективним Ви вважаєте освітній процес щодо формування управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти в закладі вищої освіти: ефективним, не досить

**Кількісне співвідношення відповідей респондентів
на перше питання анкети (констатувальний етап експерименту)**

Кількість відповідей респондентів, у яких формулювання змісту поняття		
відповідає науковому визначенню	не зовсім відповідає науковому визначенню	не відповідає науковому визначенню
16 (16,3%)	54 (55,1%)	28 (28,6%)

На перше питання анкети відповіли всі респонденти. Було виявлено 16 відповідних науковому визначенню змісту досліджуваного поняття відповідей.

Не зовсім відповідали науковому визначенню змісту означеного поняття 54 відповіді. Наводимо приклади таких відповідей: нестандартний підхід до вирішення управлінських проблем, уміння імпровізувати; уміння ухвалювати нестандартні управлінські рішення; творче, нестандартне, цікаве вирішення проблем, ситуацій; несподівані, альтернативні рішення проблем; ухвалення рішень, які виходять за рамки прийнятих стандартів тощо. У цих відповідях визначається тільки одна з основних якісних характеристик творчості: новизна (нестандартність). Іншої його важливої характеристики – «соціально значуща спрямованість діяльності» – у відповідях немає.

У 28 відповідях визначення змісту досліджуваного поняття не відповідало його науковому формулюванню. Пропонуємо приклади таких відповідей: уміння не боятися змін; бути відкритим для спілкування; орієнтуватися на розвиток закладу дошкільної освіти; виконувати професійні обов'язки з ентузіазмом; постійно самовдосконалюватися; шукати нові форми й методи роботи; керувати колективом, реалізовувати водночас усі управлінські функції; виконувати ефективну професійну управлінську діяльність; уміти вчитися новому, упроваджувати його у практику; бути лідером тощо.

Приклади тавтологічних відповідей: творчий підхід до вирішення повсякденних проблем; потрібно розуміти, що таке творчість, необхідно її розвивати, самостійно реалізувати з опорою на наявні творчі здібності; керівник повинен бути творчим управлінцем тощо.

На друге питання анкети «Чи притаманна Вам така професійна якість, як «управлінська творчість керівників дошкільної освіти?» усі респонденти відповіли ствердно: «Так, притаманна».

Кількісне співвідношення відповідей респондентів на третє питання анкети «Який рівень розвитку управлінської творчості в галузі дошкільної освіти Вам притаманний: достатній, не зовсім достатній, недостатній? (необхідне підкреслити)» представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Кількісне співвідношення відповідей респондентів на третє питання анкети

Кількість відповідей респондентів, у яких визначається рівень розвитку їхньої управлінської творчості як		
достатній	не зовсім достатній	недостатній
24 (24,5%)	55 (56,1%)	19 (19,4%)

Кількісне співвідношення відповідей респондентів на четверте питання анкети «Наскільки ефективним Ви вважаєте освітній процес щодо формування управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти в закладі вищої освіти: ефективним, не досить ефективним, неефективним? (необхідне підкреслити)» представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Кількісне співвідношення відповідей респондентів на четверте питання анкети

Кількість відповідей респондентів, у яких освітній процес у закладі вищої освіти визначається як		
ефективний	Не досить ефективний	неефективний
36 (36,8%)	41 (41,8%)	21 (21,4%)

Кількісне співвідношення відповідей респондентів на п'яте питання анкети «Які Ваші пропозиції щодо вдосконалення освітнього процесу з метою формування управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти в умовах закладу вищої освіти?» представлено в таблиці 4.

Кількісне співвідношення відповідей респондентів на п'яте питання анкети

№ п/п	Зміст пропозицій щодо вдосконалення освітнього процесу
1.	Поглиблення практичної діяльності
2.	Більш ефективне використання і методів вивчення
3.	Більш ефективне, педагогічне, інноваційних педагогічних
4.	Більш ефективне використання
5.	Обмін професійними знаннями між учасниками освітнього процесу
6.	Більш ефективне використання
7.	Створення умов для прояву творчості в навчальній і виробничій діяльності
8.	Більш ефективне, педагогічне, використання законів
9.	Більш ефективне використання творчості, її прояву
10.	Більш ефективне використання
11.	Формування управлінської системи спеціального розроблення й системи в єдності всіх її складових частин: умови, засоби, методи, форми
12.	Активізація самостійної діяльності
	Разом

На п'яте питання анкети не вказано відповіді. Кількісне співвідношення завдання «Запропонувати якомога більше пропозицій щодо вдосконалення ефективності їхньої професійної діяльності використані в період управління освітою» представлено в таблиці 4.

**Кількісне співвідношення відповідей респондентів
на п'яте питання анкети**

№ п/п	Зміст пропозицій щодо вдосконалення освітнього процесу	Кількість відповідей
1.	Поглиблення практичної професійної підготовки	118
2.	Більш ефективне використання інтерактивних форм і методів навчання	67
3.	Більш ефективне, педагогічно доцільне використання інноваційних педагогічних технологій	63
4.	Більш ефективне використання проблемних ситуацій	31
5.	Обмін професійним досвідом між учасниками освітнього процесу	26
6.	Більш ефективне використання тренінгів	24
7.	Створення умов для прояву управлінської творчості в навчальній і виробничій практиках	19
8.	Більш ефективне, педагогічно доцільне використання закордонного досвіду	17
9.	Більш ефективне використання прикладів управлінської творчості, її продуктивності	13
10.	Більш ефективне використання рольових ігор	9
11.	Формування управлінської творчості на засадах спеціального розроблення й упровадження освітньої системи в єдності всіх її складових частин (мета, завдання, умови, засоби, методи, форми освітнього процесу)	8
12.	Активізація самостійної роботи студентів	6
	Разом	401

На п'яте питання анкети не відповіли 18 респондентів.

Кількісне співвідношення рішень першого діагностичного завдання «Запропонувати якомога більше різних форм мотивування співробітників закладу дошкільної освіти з метою стимулювання ефективності їхньої професійної діяльності, які були Вами використані в період управлінської практики в районних управліннях освіти» представлено в таблиці 5.

Таблиця 5

**Кількісне співвідношення рішень першого
діагностичного завдання (констатувальний етап експерименту)**

Кількість рішень респондентів, у яких кількість мотивувань		
достатня	не зовсім достатня	недостатня
21 (21,4%)	48 (49%)	29 (29,6%)

Для визначення співвідношення кількості визначених респондентами форм мотивування співробітників закладів дошкільної освіти до ефективної професійної діяльності (достатня, не зовсім достатня, недостатня) нами було складено приблизний список таких форм у кількості 24 мотивувань: 1) підвищення зарплати; 2) підвищення на посаді; 3) додаткова відпустка; 4) додаткові вихідні дні; 5) використання накопичувальної системи балів для визначення переможців конкурсу «Лідер року» або «Педагог року»; 6) безкоштовні або частково оплачувані різні форми підвищення професійної кваліфікації; 7) безкоштовне або частково оплачуване зарубіжне професійне стажування; 8) надання можливості різних форм презентації власного професійного досвіду; 9) безкоштовні або частково оплачувані публікації власного професійного досвіду; 10) безкоштовні або частково оплачувані курси особистісного розвитку; 11) безкоштовні або частково оплачувані курси навчання іноземної мови; 12) безкоштовні або частково оплачувані різні форми відпочинку (подорожі, відвідування виставок, музеїв тощо); 13) різні форми корпоративного відпочинку; 14) безкоштовні або частково оплачувані різні форми медичних послуг (санаторне лікування, відвідування стоматолога тощо); 15) безкоштовні або частково оплачувані різні форми оздоровлення (відвідування басейну, заняття фітнесом тощо); 16) оплата витрат на транспортні послуги в межах міста; 17) часткова оплата покупки продуктів; 18) часткова оплата покупки товарів тривалого користування; 19) подарунки; 20) вручення почесних грамот; 21) розміщення фотографій на дошці пошани; 22) оголошення подяки; 23) позитивна оцінка; 24) надання можливості перебувати на робочому місці у спеціальному іменному одязі лідера тощо.

Водночас критеріями достатньої, не зовсім достатньої, недостатньої кількості мотивувань ми умовно визначили такі: недостатня кількість – від 1 до 8 мотивувань; не зовсім достатня – від 9 до 16 мотивувань; достатня – від 17 до 24 мотивувань.

Приклади відповідей респондентів на запитання «Вихователь тижня»; надання різних форм підвищення психологічного благополуччя; причин невиконання завдання догана; надання можливості участі в безкоштовних курсах вивчення іноземної мови.

Кількісне співвідношення рішень респондентів на запитання «Запропонувати Ваші форми діяльності педагогічного колективу, які зумовлюють ефективну реалізацію принципів на основі яких Ви здійснювали управлінську практику в закладі» представлено в таблиці 6.

**Кількісне співвідношення рішень респондентів на запитання
діагностичного завдання (констатувальний етап експерименту)**

Кількість рішень респондентів, у яких принципи діяльності педагогічного колективу	
творчо (нетрадиційно)	не зовсім творчо
19 (19,4%)	4 (4%)

Приклади традиційних форм діяльності педагогічного колективу: реалізація яких оптимізує діяльність закладу дошкільної освіти: демократизм, науковість, колективність, самостійність, дитина – в центрі уваги, комплексність, безперервність, цілеспрямованість, оптимальність, лідерство тощо.

Приклади нетрадиційно запропонованих управлінських принципів, унікальності: успішність кожної діяльності; підкріплення мотивації освітнього процесу умінням творити, радістю від процесу й результату; експерименти, дослідження, взаємодія дорослого й дитини; рушійний механізм розвитку тощо.

Приклади відповідей респондентів: нагородження значком «Вихователь тижня»; надання квитків у театр; безкоштовна участь у різних формах підвищення професійної кваліфікації; з'ясування причин невиконання завдання в індивідуальній бесіді; звільнення; догана; надання можливості для різних форм відпочинку; безкоштовні курси вивчення іноземної мови; подяка тощо.

Кількісне співвідношення рішень другого діагностичного завдання «Запропонувати Ваші авторські формулювання принципів діяльності педагогічного колективу закладу дошкільної освіти, що зумовлюють ефективну реалізацію його освітнього процесу, на основі яких Ви здійснювали взаємодію з педагогами в період управлінської практики в районних управліннях освіти» представлено в таблиці 6.

Таблиця 6

Кількісне співвідношення рішень другого діагностичного завдання (констатувальний етап експерименту)

Кількість рішень респондентів, у яких принципи діяльності педагогічного колективу сформульовані		
творчо (нетрадиційно)	не зовсім творчо	нетворчо (традиційно)
19 (19,4%)	42 (42,9%)	37 (37,7%)

Приклади традиційних формулювань управлінських принципів, реалізація яких оптимізує діяльність педагогічного колективу закладу дошкільної освіти: гуманність, компетентність, демократизм, науковість, колегіальність в ухваленні рішень, самостійність, дитина – найвища цінність, патріотизм, комплексність, безперервність, розвиток, єдність теорії та практики, цілеспрямованість, оптимальність, діловитість, самовдосконалення, лідерство тощо.

Приклади нетрадиційного, творчого формулювання управлінських принципів, що відрізняються авторською унікальністю: успішність кожного учасника освітнього процесу в загальній діяльності; підкріплення творчих сил кожного учасника освітнього процесу умінням творити, досягати успіху, відчуттям радості від процесу й результату успішної діяльності; експерименти, дослідження, відкриття – пріоритетні способи взаємодії дорослого й дитини; радісне навчання, пізнання як рушійний механізм розвитку тощо.

До рішень, сформульованих не зовсім творчо, були віднесені такі, у яких переважали формулювання нетворчих, традиційних принципів діяльності педагогічного колективу.

Отже, аналіз результатів дослідження рівня й особливостей розвитку управлінської творчості студентів дозволяє засвідчити таке. На перше питання анкети відповіли всі респонденти. Було виявлено 16 формулювань, відповідних науковому визначенню змісту досліджуваного поняття. У 54 респондентів виявлено не зовсім відповідне науковому визначенню розуміння сутності поняття «управлінська творчість керівників дошкільної освіти». У 28 респондентів виявлено невідповідне науковому визначенню розуміння сутності досліджуваного поняття.

На друге питання анкети «Чи притаманна Вам така професійна якість, як «управлінська творчість керівників дошкільної освіти?» усі респонденти відповіли ствердно: «Так, притаманна».

Результати аналізу відповідей на третє питання анкети свідчать, що 24 респонденти вважають рівень розвитку власної управлінської творчості достатнім; 55 респондентів – не зовсім достатнім; 19 респондентів – недостатнім.

Аналіз відповідей на четверте питання анкети дозволяє констатувати, що 36 респондентів вважають освітній процес із метою формування управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти в умовах закладу вищої освіти ефективним; 41 респондент – не досить ефективним; 21 респондент – неефективним.

Аналіз відповідей на п'яте питання анкети дозволяє зробити висновок про те, що респонденти запропонували 401 відповідь (від двох до чотирьох відповідей у кожній анкеті) щодо вдосконалення освітнього процесу з метою формування управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти. 18 респондентів на питання не відповіли. Найбільша кількість респондентів (118) вказують на необхідність підвищення практичної підготовки майбутніх керівників. Необхідність більш ефективного використання інноваційних педагогічних технологій констатують 67 респондентів. 63 респонденти визначають потребу більш ефективного використання інтерактивних форм і методів навчання; 31 респондент – проблемних ситуацій; 26 респондентів – обміну професійним досвідом між учасниками освітнього процесу; 24 респонденти – тренінгів; 17 респондентів – вивчення й упровадження педагогічно доцільного зарубіжного досвіду;

13 респондентів – прикладів результативності; 9 респондентів

19 респондентів вказують ефективних умов для проявів у виробничій практиках; 8 респондентів – умов упровадження освітньої системи управління управлінської творчості; 6 респондентів – умов активізації самостійної роботи

Результати аналізу рішень свідчать про те, що 21 респондентів мотивування співробітників за допомогою стимулювання ефективності і зовсім достатню кількість мотивів – недостатню – 29 респондентів.

Аналіз рішень другого дослідження дозволяє констатувати, що творчо сформульовано педагогічного колективу закладу вищої освіти в 19 респондентів. Не зовсім творчо сформульовано у 42 студентів. У 37 респондентів виявлено традиційні формулювання такої якості

Отже, усі майбутні керівники повинні брати участь в експерименті, уважно вивчати професійна якість, як управління освітнім процесом. Водночас більшість респондентів вважають повного, а не фрагментарного «управлінська творчість керівників» рівень розвитку власної управлінської творчості або недостатнім; визначають «управлінська творчість керівників» досліджуваної якості в умовах закладу вищої освіти ефективним чи неефективним чинником вдосконалення. Результати аналізу свідчать про те, що вказують на нерозвинену здатність керівників дошкільної освіти до управління управлінської творчості в реальності

На засадах аналізу наукової літератури щодо розвитку управлінської творчості в умовах дошкільної освіти було встановлено, що розкриваються через визначені критерії

Когнітивний критерій із пункту «управлінська творчість керівників»

13 респондентів – прикладів управлінської творчості, їхньої результативності; 9 респондентів – рольових ігор.

19 респондентів вказують на необхідність створення більш ефективних умов для проявів управлінської творчості в навчальній і виробничій практиках; 8 респондентів – спеціального розроблення й упровадження освітньої системи для ефективного розвитку управлінської творчості; 6 респондентів – на необхідність активізації самостійної роботи студентів.

Результати аналізу рішень першого діагностичного завдання свідчать про те, що 21 респондент запропонували досить форм мотивування співробітників закладу дошкільної освіти з метою стимулювання ефективності їхньої професійної діяльності. Не зовсім достатню кількість мотивувань представили 48 респондентів; недостатню – 29 респондентів.

Аналіз рішень другого діагностичного завдання дозволяє констатувати, що творчо сформульовані принципи діяльності педагогічного колективу закладу дошкільної освіти виявлено в 19 респондентів. Не зовсім творчо визначені принципи – у 42 студентів. У 37 респондентів у рішеннях завдань виявлені традиційні формулювання таких принципів.

Отже, усі майбутні керівники дошкільної освіти, які брали участь в експерименті, вважають, що їм притаманна така професійна якість, як управлінська творчість у галузі дошкільної освіти. Водночас більшість респондентів не виявили наукового, повного, а не фрагментарного розуміння сутності поняття «управлінська творчість керівників дошкільної освіти»; вважають рівень розвитку власної управлінської творчості не зовсім достатнім або недостатнім; визначають освітній процес із метою розвитку досліджуваної якості в умовах закладу вищої освіти не досить ефективним чи неефективним; пропонують способи його вдосконалення. Результати аналізу рішень діагностичних завдань вказують на нерозвинену здатність майбутніх керівників до прояву управлінської творчості в реальній управлінській практиці.

На засадах аналізу наукової літератури з метою виявлення рівня розвитку управлінської творчості в майбутніх керівників дошкільної освіти було визначено основні критерії, що розкриваються через визначені нами показники.

Когнітивний критерій із показником знання змісту поняття «управлінська творчість керівників дошкільної освіти».

Діяльнісний критерій із показниками: застосування різних форм мотивування співробітників закладу дошкільної освіти з метою стимулювання ефективності їхньої професійної діяльності в період управлінської практики в районних управліннях освіти; реалізація принципів діяльності педагогічного колективу закладу дошкільної освіти, що зумовлюють ефективну реалізацію його освітнього процесу, у період управлінської практики в районних управліннях освіти.

На засадах аналізу результатів проведеного дослідження було визначено рівні розвитку управлінської творчості в майбутніх керівників дошкільної освіти за визначеними показниками.

Так, високий рівень розвитку досліджуваної якості було виявлено у студентів, у відповідях яких формулювання досліджуваного поняття відповідало науковому визначенню; які запропонували від 17 до 24 різних форм мотивування співробітників закладу дошкільної освіти, що були використані студентами в період управлінської практики в районних управліннях освіти; які визначили авторські, творчі, нетрадиційні формулювання принципів діяльності педагогічного колективу закладу дошкільної освіти, на основі яких студенти здійснювали взаємодію з педагогами в період управлінської практики в районних управліннях освіти.

Середній рівень розвитку досліджуваної якості виявили у студентів, у відповідях яких формулювання досліджуваного поняття не зовсім відповідало науковому визначенню; які запропонували від 9 до 16 різних форм мотивування співробітників закладу дошкільної освіти, які були використані студентами в період управлінської практики в районних управліннях освіти; які визначили авторські, творчі, нетрадиційні формулювання принципів діяльності педагогічного колективу закладу дошкільної освіти, на основі яких студенти здійснювали взаємодію з педагогами в період управлінської практики в районних управліннях освіти. Також середній рівень розвитку досліджуваної якості було визначено у студентів, які продемонстрували рівень сформованості одного будь-якого показника, що свідчить про середній рівень розвитку досліджуваної якості; одного будь-якого показника, що свідчить про високий рівень розвитку досліджуваної якості, й одного будь-якого показника, що свідчить про низький рівень розвитку досліджуваної якості.

Низький рівень розвитку досліджуваної якості продемонстрували студенти, у відповідях яких формулювання досліджуваного поняття не відповідало науковому визначенню; які визначили від 1 до 8 різних

форм мотивування співробітників використані студентами в період управліннях освіти; які запропонували управлінських принципів на взаємодію з педагогами в період управліннях освіти.

Результати розподілу майбутніми рівнями розвитку управлінської

Співвідношення рівнів розвитку майбутніх керівників дошкільної освіти (констатувальний етап експерименту)

Співвідношення рівнів розвитку майбутніх керівників дошкільної освіти	
достатній	не зовсім достатній
14 (14,3%)	49 (49,5%)

Як видно з таблиці, у 14 майбутніх керівників дошкільної освіти було виявлено високий рівень розвитку досліджуваної якості. Середній рівень розвитку досліджуваної якості продемонстрували 35 майбутніх керівників дошкільної освіти.

Отже, результати проведення дослідження свідчать про необхідність формування управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти як умови розвитку управлінської культури в умовах реформування освіти.

2. Дослідження особливостей творчості в майбутніх керівниках дошкільної освіти

На основі теоретичних засад констатувального етапу експерименту з дослідження управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти було розроблено й упроваджені методи дослідження менеджменту. Водночас ми врахували, що творчість, яка характеризується впливом багатьма авторами визначається

форм мотивування співробітників закладу дошкільної освіти, що були використані студентами в період управлінської практики в районних управліннях освіти; які запропонували традиційні формулювання управлінських принципів на основі яких студенти здійснювали взаємодію з педагогами в період управлінської практики в районних управліннях освіти.

Результати розподілу майбутніх керівників дошкільної освіти за рівнями розвитку управлінської творчості узагальнено в таблиці 7.

Таблиця 7

**Співвідношення рівнів розвитку управлінської творчості
майбутніх керівників дошкільної освіти
(констатувальний етап експерименту)**

Співвідношення рівнів розвитку управлінської творчості		
достатній	не зовсім достатній	недостатній
14 (14,3%)	49 (50%)	35 (35,7%)

Як видно з таблиці, у 14 майбутніх керівників дошкільної освіти було виявлено високий рівень розвитку управлінської творчості. Середній рівень розвитку досліджуваної якості були визначено в 49 студентів. Низький рівень розвитку досліджуваної якості продемонстрували 35 майбутніх управлінців.

Отже, результати проведеного дослідження засвідчили необхідність формування управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти як визначальної характеристики їхньої управлінської культури в умовах університетського навчання.

2. Дослідження особливостей формування управлінської творчості в майбутніх керівників дошкільної освіти

На основі теоретичних засад нашого дослідження та результатів констатувального етапу експерименту з метою формування управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти було розроблено й упроваджено технологію педагогічного менеджменту. Водночас ми враховували, що частина управління, яка характеризується впливом суб'єкта управління на людей, багатьма авторами визначається як менеджмент (М. Альберт,

В. Афанасьев, Ф. Генев, М. Мескон, Ф. Хедоурі, Р. Шакуров, Г. Щокін, 2005 р.)³⁵.

Поняття «менеджмент» уживається в різних словосполученнях: «шкільний менеджмент», «освітній та навчальний менеджмент»; «педагогічний менеджмент» тощо. Також використовується поняття «освітній навчальний менеджмент» (І. Головнєва)³⁶. Водночас термін «педагогічний менеджмент» є найбільш уживаним у вітчизняній літературі, зміст якого визначається так: комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління навчально-виховним і навчально-пізнавальним процесом; теорія, методика й технологія ефективного управління освітнім процесом, що ґрунтується на сукупності філософських, педагогічних, психологічних, економічних та управлінських понять, законів і закономірностей (В. Симонов, 2007 р.)³⁷.

Отже, зважаючи на означене вище, педагогічний менеджмент ми розглядаємо як технологію формування управлінської творчості керівників дошкільної освіти, що актуалізується на засадах особистісно орієнтованої, суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу та зумовлює ефективний розвиток високопрофесійного керівника, здатного до здійснення творчої управлінської діяльності.

Оскільки базову сутність педагогічного менеджменту становить циклічне відтворення управлінських функцій (організації, планування, керування (координації й стимулювання), контролю), то технологія педагогічного менеджменту в нашому дослідженні розкриває послідовність, зміст і особливості актуалізації означених функцій із метою формування управлінської творчості керівників дошкільної освіти. Ми визначили етапи означеного процесу (організаційно-мотиваційний; планувальний; координаційно-стимулювальний; контрольний-оцінювальний) та їхню сутність.

На першому, організаційно-мотиваційному етапі реалізації технології педагогічного менеджменту, тобто етапі актуалізації організаційної управлінської функції, ми здійснювали розроблення організаційної структури управління (визначали індивідуальні й

³⁵ Крижко В. Аксіологічний потенціал державного управління освітою : навчальний посібник. Київ : Освіта України, 2005. 224 с.

³⁶ Головнєва І. Актуальні напрями застосування нового підходу в менеджменті в освітній сфері. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 3. С. 53–58.

³⁷ Симонов В. Педагогический менеджмент: Ноу-хау в образовании : учебное пособие. Москва : Высш. образование, 2007. 357 с.

колективні суб'єкти, між якими розподілена відповідальність за виконання функцій організації управління (окреслювали послідовність у конкретних управлінських функціях, що становлять підґрунтя мотивації майбутніх керівників до вдосконалення, доводили управлінської творчості, глибину підготовки; готували викладацький процес на засадах технології формування майбутніх керівників дошкільної освіти процесі на засадах досліджуваності).

На другому, планувальному етапі педагогічного менеджменту ми актуалізували освітньої діяльності, брали за основу актуалізується у процесі окремих педагогічного моделювання, педагогічного конструювання.

У процесі педагогічного моделювання ми усвідомленню узагальненого формування управлінської творчості всіма учасниками освітнього процесу принципи, стратегічні цілі.

Здійснення педагогічного моделювання зумовлювало знайомство з історією творчості майбутніх керівників дошкільної освіти, а також актуалізацію означених феноменів.

Педагогічне конструювання педагогічного розроблення, деталізації, доконтролю педагогічної системи (зміст занять, засоби, форми, методи оцінювання).

На третьому, координаційно-стимулювальному етапі означеної технології ми приділяли особливу увагу освітньому процесі інтерактивного моделювання проблем розвитку колективної творчості комфортного, емоційно позитивного спілкування в групах студентів; забезпечення зорієнтованого, суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

колективні суб'єкти, між якими розподілялись повноваження та відповідальність за виконання управлінських функцій) і організаційного механізму управління освітньою діяльністю (окреслювали послідовність управлінських дій щодо реалізації конкретних управлінських функцій); визначали систему цінностей, що становлять підґрунтя здійснення освітнього процесу; мотивували майбутніх керівників на цілеспрямоване професійне вдосконалення, доводили важливість формування їхньої управлінської творчості, глибокої професійної управлінської підготовки; готували викладачів до упровадження освітнього процесу на засадах технології педагогічного менеджменту й майбутніх керівників дошкільної освіти до участі в освітньому процесі на засадах досліджуваної технології.

На другому, планувальному етапі використання технології педагогічного менеджменту ми здійснювали планування процесу освітньої діяльності, брали за основу те, що функція планування актуалізується у процесі окремих етапів управлінської діяльності – педагогічного моделювання, педагогічного проектування, педагогічного конструювання.

У процесі педагогічного моделювання здійснювалося сприяння усвідомленню узагальненого образу освітньої діяльності з формування управлінської творчості керівників дошкільної освіти всіма учасниками освітнього процесу. Розроблялися його концепція, принципи, стратегічні цілі.

Здійснення педагогічного проектування та прогнозування зумовлювало знайомство з ідеальною моделлю управлінської творчості майбутніх керівників і програмою формування їхньої управлінської творчості, а також аналіз і обговорення сутності означених феноменів.

Педагогічне конструювання використовувалося з метою розроблення, деталізації, докладного опису окремих складників педагогічної системи (зміст лекційних, практичних, семінарських занять, засоби, форми, методи освітньої діяльності тощо).

На третьому, координаційно-стимулювальному етапі реалізації означеної технології ми приділяли особливу увагу застосуванню в освітньому процесі інтерактивних форм і методів навчання; проблемам розвитку колективів навчальних груп; створенню комфортного, емоційно позитивного психологічного клімату у групах студентів; забезпеченню демократичного, особистісно зорієнтованого, суб'єкт-суб'єктного стилю взаємодії всіх учасників

освітнього процесу; стимулюванню успішної навчально-пізнавальної діяльності студентів; розвитку мотивації успішної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх управлінців; запобіганню конфліктам, їх конструктивному вирішенню.

Четвертий, контроль-оцінювальний етап актуалізації технології педагогічного менеджменту ми присвятили реалізації управлінської функції контролю: плануванню та реалізації різних видів контролю; делегуванню функцій контролю всім суб'єктам освітнього процесу; зміщенню акцентів із реалізації функції контролю на рефлексивну діяльність студентів; здійсненню контролю на засадах усвідомлення мотивів та ціннісних настанов щодо його застосування.

Під час визначення особливостей методики формування досліджуваної якості в майбутніх керівників дошкільної освіти ми ґрунтувалися на тому, що у процесі інтерактивного навчання підвищується мотивація студентів до участі у вирішенні обговорюваних проблем. Інтерактивне навчання сприяє пошуковій активності, розвитку критичного мислення, спонукає до конструктивної діяльності. У студентів формується здатність мислити неординарно, діяти творчо. Тому інтерактивні форми й методи навчання, засновані на діяльному й діалоговому пізнанні, були визнані нами як одні з актуальних, що зумовлюють ефективність результатів навчальної діяльності. У процесі лекцій, семінарських та практичних занять ми використовували саме такі форми та методи навчання.

Під час використання проблемних лекцій ми ґрунтувалися на тому, що проблемна лекція – це форма навчання, у якій процес пізнання студентів наближається до пошукової, дослідницької діяльності. Тож намагалися не стільки передати інформацію, скільки залучати майбутніх управлінців до об'єктивних суперечностей управління в галузі дошкільної освіти та способів їх вирішення. Створення проблемної управлінської ситуації у формі професійного пізнавального завдання використовувалося нами як основний дидактичний метод активізації мислення студентів, їхньої управлінської творчості.

Формування управлінської творчості майбутніх керівників також здійснювалося на підґрунті контекстного навчання. Сутність контекстного навчання розкривається в науковій літературі в кількох значеннях: як форма набування та підвищення кваліфікації; як сукупність методів для організації навчальної роботи; як технологія

навчання (теорія й методика технологія вирішення професійних дидактичних методів. У нашому навчання ми використовували кейс-метод як метод колективного

Дискусія в науковій літературі будь-якого спірного питання застосовувалася як метод у різних дидактичних та рольових і тренування, діагностики, зміни студентів тощо. Використовували думками, переконаннями, досвід професійну діяльність, зміни поведінки, організації інтер'єру зорієнтованої діяльності, ролей взаємодії, забезпечення зворотних засадах принципів альтернативного вирішення проблеми; конструктивної психологічного захисту учасників

Для проведення дискусії вибрана мала проблемний характер, включала «Яку думку Ви вважаєте доцільною процесу або його реалізації запитання? Чому?», «Чи вважаєте Ви необхідною розробки форм планування освіти? Чому?». Формулювали питання, термін, основні проблеми й питання основні способи й питання для проведення дискусії, підбиття проміжних висновків, стимулювання активності, творчості такі її види, як «займи позиції», «шкала думок», дискусія у стилі «оцінювальна дискусія тощо».

На початкових етапах навчання виявилася їх робота в парах. За допомогою управлінців з'являлася можливість процесі спілкування. Робота в парі, обстоювання власної позиції, знаходження вирішення ситуацій, ухвалення

навчання (теорія й методика розв'язання професійних завдань; технологія вирішення професійних управлінських проблем тощо), як дидактичний метод. У нашому дослідженні на засадах контекстного навчання ми використовували тренінгові заняття, ділові ігри, дискусії, кейс-метод як метод колективного аналізу ситуацій тощо.

Дискусія в науковій літературі розглядається як обговорення будь-якого спірного питання. У нашому дослідженні дискусія застосовувалася як метод у різних формах навчання: тренінгах, дидактичних та рольових іграх, кейс-технологіях, з метою тренування, діагностики, зміни настанов, стимулювання творчості студентів тощо. Використовувалася дискусія також для обміну думками, переконаннями, досвідом, формування нового погляду на професійну діяльність, зміни моделей діяльності, учинків, поведінки, організації інтенсивної розумової й ціннісно зорієнтованої діяльності, розвитку навичок міжособистісної взаємодії, забезпечення зворотного зв'язку тощо. Здійснювалася на засадах принципів альтернативності думок, позицій, шляхів вирішення проблеми; конструктивності критики; забезпечення психологічного захисту учасників освітнього процесу тощо.

Для проведення дискусії вибирали й формулювали тему, що мала проблемний характер, включала протилежні погляди, дилему: «Яку думку Ви вважаєте доцільною: вільна організація освітнього процесу або його реалізація за спеціально розробленими планами? Чому?», «Чи вважаєте Ви необхідним творчий підхід до вибору та розробки форм планування освітнього процесу в закладі дошкільної освіти? Чому?». Формулювали мету дискусії. Визначали її зміст, термін, основні проблеми й питання для обговорення. Продумували основні способи й питання для забезпечення контролю за перебігом дискусії, підбиття проміжних результатів, підтримки та стимулювання активності, творчості учасників. Використовували такі її види, як «займи позицію», «зміни позицію», «неперервна шкала думок», дискусія у стилі «телевізійного ток-шоу», дебати, оцінювальна дискусія тощо.

На початкових етапах навчання студентів найефективнішою виявилася їх робота в парах. За умови парної роботи в майбутніх управлінців з'являлася можливість актуалізації діалогу, полілогу у процесі спілкування. Робота в парах сприяла формуванню навичок обстоювання власної позиції, знаходження нестандартних способів вирішення ситуацій, ухвалення оригінальних, авторських

управлінських рішень, формуванню вміння критично мислити, переконувати, вести дискусію, виявляти активність, творчість.

Виконання такого виду співпраці унеможливило ухилення учасників від виконання завдання. Дозволяло швидко виконувати завдання, які за інших умов потребували б набагато більше часу. Робота в парах дозволяла студентам: обговорити зміст завдання, короткий текст, певний документ; визначити ставлення партнера до інформації, будь-якого управлінського досвіду, вирішення проблеми; зробити критичний аналіз чи редагування письмової роботи; сформулювати підсумок заняття чи серії занять; розробити разом питання до викладача або інших учасників освітнього процесу; проаналізувати разом проблему, вправу чи ситуацію; протестувати й оцінити результати діяльності один одного; давати відповіді на запитання викладача тощо.

Роботу в малих групах ми використовували для розв'язання складних управлінських проблем, що потребували колективного обговорення. Залежно від змісту та мети навчання запроваджували різні варіанти організації роботи груп. Так, використовувався діалог, спрямований на спільний пошук групами узгодженого рішення, яке знаходило своє відображення в підсумковому тексті або схемі. Діалог включав протистояння, критику позицій тієї чи іншої групи. Особлива увага зосереджувалася на конструктивних моментах позицій інших груп.

Також у формуванні управлінської творчості застосовувалася така форма роботи в малих групах, як спільний проєкт, який об'єднував студентів у групи. Проте групи отримували завдання різного змісту. Після завершення роботи кожна група звітувала й записувала на дошці окремі положення. У результаті з відповідей представників різних груп складався спільний проєкт, який рецензувався й доповнювався групою експертів.

Метою організації занять у формі «Кола ідей» було вирішення гострих, суперечливих управлінських питань, проблем, створення списку ідей, положень, правил тощо. «Коло ідей» застосовувалося під час виконання всіма групами того завдання, яке складалося з декількох питань. Варіанти вирішення цих питань групи представляли по черзі. Водночас по колу пропонувались результати не тільки групової, а й індивідуальної роботи.

Отже, використання на координаційно-стимулювальному етапі технології педагогічного менеджменту інтерактивних форм і методів освітньої діяльності передбачало активізацію самостійної

пізнавальної діяльності майбутнього фахівця, розвиток критичності їхнього процесу рефлексії, формування

Для визначення рівня розуміння контролюючого етапу експерименту на контрольному етапі експерименту констатувальному етапі експерименту анкетування та виконання анкетування студентам пропонувалося, чому, на Ваш погляд, полягає творчість керівників дошкільної освіти?

Зміст діагностичних завдань експерименту було визначено та

Діагностичне завдання 1. Діяльність закладу дошкільної освіти складається з складових частин, як: візія за цінностей і принципів, на якій діяльність закладу дошкільної освіти

Діагностичне завдання 2. обраного закладу дошкільної освіти його освітньої діяльності протягом результату аналізу розробити доцільної, інноваційної, оригінальної на майбутній навчальний рік (своє) його узагальнений зміст і особливості

Кількісне співвідношення відповідей на анкеті представлено в таблиці 8.

Кількісне співвідношення відповідей на перше питання анкеті (контрастна)

Кількість відповідей респондентів	
відповідає науковому визначенню	не зовсім науковому
77 (78,6%)	17 (17,4%)

На засадах аналізу результатів анкетування, представлених у таблиці, виявлено 77 відповідей, які відповідають науковому визначенню змісту досліджуваного поняття, а 17 відповідей не відповідають науковому визначенню.

пізнавальної діяльності майбутніх керівників дошкільної освіти, розвиток критичності їхнього мислення, аналізу й самоаналізу у процесі рефлексії, формування управлінської творчості.

Для визначення рівня розвитку управлінської творчості на контрольному етапі експерименту як методи дослідження, як і на констатувальному етапі експерименту, використовувалися анкетування та виконання діагностичних завдань. у процесі анкетування студентам пропонувалося тільки одне питання: «У чому, на Ваш погляд, полягає сутність поняття «управлінська творчість керівників дошкільної освіти?»».

Зміст діагностичних завдань на контрольному етапі експерименту було визначено таким чином.

Діагностичне завдання 1. Розробити концепцію освітньої діяльності закладу дошкільної освіти в сукупності таких її складових частин, як: візія закладу дошкільної освіти; система цінностей і принципів, на засадах яких здійснюється освітня діяльність закладу дошкільної освіти.

Діагностичне завдання 2. Проаналізувати звіт директора обраного закладу дошкільної освіти про особливості й результати його освітньої діяльності протягом навчального року. На засадах результату аналізу розробити модель ефективної, педагогічно доцільної, інноваційної, оригінальної авторської освітньої системи на майбутній навчальний рік (стратегічні цілі освітнього процесу, його узагальнений зміст і особливості його реалізації).

Кількісне співвідношення відповідей респондентів на питання анкети представлено в таблиці 8.

Таблиця 8

**Кількісне співвідношення відповідей респондентів
на перше питання анкети (контрольний етап експерименту)**

Кількість відповідей респондентів, у яких визначення змісту поняття		
відповідає науковому визначенню	не зовсім відповідає науковому визначенню	не відповідає науковому визначенню
77 (78,6%)	17 (17,3%)	4 (4,1%)

На засадах аналізу результатів дослідження, представлених у таблиці, виявлено 77 відповідей, відповідних науковому визначенню змісту досліджуваного поняття; 17 відповідей, що не зовсім відповідають науковому визначенню змісту означеного

поняття; 4 відповіді, у яких визначення змісту досліджуваного поняття не відповідає його науковому формулюванню.

Кількісне співвідношення рішень першого діагностичного завдання на контрольному етапі експерименту представлено в таблиці 9.

Таблиця 9

Кількісне співвідношення рішень першого діагностичного завдання (контрольний етап експерименту)

Кількість рішень респондентів, у яких концепція освітньої діяльності закладу дошкільної освіти розроблена		
творчо (нетрадиційно)	не зовсім творчо	не творчо (традиційно)
54 (55,1%)	26 (26,5%)	18 (18,4%)

Результати аналізу дослідження, представлені в таблиці, дозволяють засвідчити, що в 54 студентів концепція освітньої діяльності закладу дошкільної освіти розроблена творчо (нетрадиційно). Не зовсім творчо означена концепція створена у 26 студентів. Нетворчо (традиційно) концепцію окреслили 18 студентів.

Кількісне співвідношення рішень другого діагностичного завдання на контрольному етапі експерименту представлено в таблиці 10.

Таблиця 10

Кількісне співвідношення рішень другого діагностичного завдання (контрольний етап експерименту)

Кількість рішень респондентів, у яких модель освітньої системи закладу дошкільної освіти розроблена		
творчо (нетрадиційно)	не зовсім творчо	нетворчо (традиційно)
48 (49%)	29 (29,6%)	21 (21,4%)

Аналіз результатів дослідження, запропонованих у таблиці, дозволяє констатувати, що 48 студентів модель освітньої системи закладу дошкільної освіти створили творчо (нетрадиційно); 29 студентів таку модель розробили не зовсім творчо; нетворчо (традиційно) підійшли до визначення моделі 21 студент.

На засадах аналізу результатів дослідження на етапі контрольного експерименту було визначено рівні розвитку

управлінської творчості в майбутньому за допомогою критеріями й показниками.

Когнітивний критерій із показником «управлінська творчість керівника».

Діяльнісний критерій із показником «Діяльність керівника за концепції освітньої діяльності за авторської моделі освітньої системи».

На засадах аналізу результатів контрольного експерименту визначено рівні розвитку управлінської творчості в майбутньому за допомогою визначеними показниками.

Так, високий рівень розвитку управлінської творчості студентів, у відповідях яких формувалися ідеї, пропозиції, рішення, що відзначалися унікальністю. Управлінська діяльність оцінювалася як творча, нешаблонна, своєрідністю професійно-управлінської діяльності.

Середній рівень розвитку дошкільної освіти студентів, у відповідях яких формувалися ідеї, пропозиції, рішення, що не зовсім відповідали науковим рекомендаціям, але діагностичні завдання використовували загальноприйнятих підходів, готових рекомендацій. Водночас ідеї, пропозиції, рішення. Управлінська діяльність керівників визначалася як не дуже виразно виражених ознак оригінальності професійно-управлінського іміджу. Результати досліджуваної якості було продемонстрували рівень середнього показника, що свідчить про середній рівень якості; одного будь-якого показника, що свідчить про низький рівень якості.

Низький рівень розвитку управлінської творчості продемонстрували студенти, у відповідях яких досліджуваного поняття не відповідало науковим рекомендаціям перше та друге діагностичні завдання використовували загальноприйнятих підходів,

управлінської творчості в майбутніх керівників за визначеними критеріями й показниками.

Когнітивний критерій із показником: знання змісту поняття «управлінська творчість керівників дошкільної освіти».

Діяльнісний критерій із показниками: розроблення авторської концепції освітньої діяльності закладу дошкільної освіти; створення авторської моделі освітньої системи закладу дошкільної освіти.

На засадах аналізу результатів дослідження на етапі контрольного експерименту було визначено рівні розвитку управлінської творчості в майбутніх керівників дошкільної освіти за визначеними показниками.

Так, високий рівень розвитку досліджуваної якості було виявлено у студентів, у відповідях яких формулювання досліджуваного поняття відповідало науковому визначенню; які перше та друге діагностичні завдання виконали на підставі власних оригінальних знахідок, ідей, пропозицій, рішень, що відзначаються яскравістю, оригінальністю, унікальністю. Управлінська діяльність таких майбутніх керівників оцінювалася як творча, нешаблонна, унікальна, оригінальна, зі своєрідністю професійно-управлінського іміджу.

Середній рівень розвитку досліджуваної якості було виявлено у студентів, у відповідях яких формулювання досліджуваного поняття не зовсім відповідало науковому визначенню; які перше та друге діагностичні завдання виконали на засадах відомих, загальноприйнятих підходів, використання деяких фрагментів готових рекомендацій. Водночас спостерігалися власні знахідки, ідеї, пропозиції, рішення. Управлінська діяльність таких майбутніх керівників визначалася як не досить творча, дещо шаблонна, без яскраво виражених ознак оригінальності, унікальності, своєрідності професійно-управлінського іміджу. Також середній рівень розвитку досліджуваної якості було визначено у студентів, які продемонстрували рівень сформованості одного будь-якого показника, що свідчить про середній рівень розвитку досліджуваної якості; одного будь-якого показника, що свідчить про високий рівень розвитку досліджуваної якості; одного будь-якого показника, що свідчить про низький рівень розвитку досліджуваної якості.

Низький рівень розвитку досліджуваної якості продемонстрували студенти, у відповідях яких формулювання досліджуваного поняття не відповідало науковому визначенню; які перше та друге діагностичні завдання виконали на засадах відомих, загальноприйнятих підходів, готових рекомендацій, шаблонно.

Управлінська діяльність таких майбутніх керівників характеризувалася як нетворча, шаблонна, без ознак оригінальності, унікальності, своєрідності професійно-управлінського іміджу.

Кількісне співвідношення рівнів розвитку управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти на констатувальному й контрольному етапах експерименту представлено в таблиці 11.

Таблиця 11

Співвідношення рівнів розвитку управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти на констатувальному й контрольному етапах експерименту

Констатувальний експеримент			Контрольний експеримент		
Співвідношення рівнів розвитку управлінської творчості					
достатній	не зовсім достатній	недостатній	достатній	не зовсім достатній	недостатній
14 (14,3%)	49 (50%)	35 (35,7%)	47 (48%)	36 (36,7%)	15 (15,3%)

Як видно з таблиці, 47 студентів на контрольному етапі експерименту (проти 14 на констатувальному етапі експерименту) продемонстрували достатній рівень розвитку управлінської творчості. Не зовсім достатній рівень управлінської творчості спостерігався у 36 майбутніх управлінців (проти 49 на етапі констатувального експерименту). Низький рівень сформованості управлінської творчості засвідчено в 15 студентів (проти 35 на етапі констатувального експерименту).

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах розвитку вітчизняної дошкільної освіти, орієнтованої на світові, європейські освітні стандарти, великого значення набуває така професійна якість керівників, як управлінська творчість, актуалізація якої в управлінській діяльності дозволяє ухвалювати ефективні, нестандартні управлінські рішення, забезпечувати діяльність закладу дошкільної освіти в режимі розвитку, а не функціонування, досягати високої якості дошкільної освіти, успішно розвивати кожну дитину. Водночас у практиці освітньої діяльності спостерігається дефіцит управлінської творчості в керівників дошкільної освіти. Метою дослідження визначено необхідність вивчення особливостей формування управлінської творчості в майбутніх керівників дошкільної освіти

як одного з найважливіших культури, в умовах закладу вищ...

У межах дослідження роздіагностики рівня й особл досліджуваної якості. На ета доведено переважання розум «управлінська творчість керів зовсім або взагалі не відповіда магістранти констатували н професійної якості. Водночас визначили рівень розвитку вла зовсім достатній або недоста визнають освітній процес зак досліджуваної якості не досит визначають необхідність погл підготовки; більш ефективн педагогічних технологій, інтера педагогічно доцільного зарубі аналізу рішень діагностичним здатність майбутніх керівників д реальній управлінській практи констатувального експериме формування управлінської дошкільної освіти в умовах унів

Для досягнення означеної м проблеми. Упроваджено в осві технологію педагогічного м компонентів. Використано інтер на його координаційно-стимули результатів контрольного екс експериментально-педагогічної можливість її практичного заст майбутніх фахівців дошкільної о

АНОТАЦІЯ

У дослідженні визначено акт творчості керівників дошкіль характеристики їхньої управлінсь засади досліджуваної проблеми. У дослідження «управлінська творч

як одного з найважливіших компонентів їхньої управлінської культури, в умовах закладу вищої освіти.

У межах дослідження розроблено й застосовано методики діагностики рівня й особливостей розвитку у студентів досліджуваної якості. На етапі констатувального експерименту доведено переважання розуміння студентами змісту поняття «управлінська творчість керівників дошкільної освіти», що не зовсім або взагалі не відповідає його науковому визначенню. Усі магістранти констатували наявність у них досліджуваної професійної якості. Водночас переважна кількість студентів визначили рівень розвитку власної управлінської творчості як не зовсім достатній або недостатній. Більше половини студентів визнають освітній процес закладу вищої освіти з формування досліджуваної якості не досить ефективним або неефективним і визначають необхідність поглиблення практичної професійної підготовки; більш ефективного використання інноваційних педагогічних технологій, інтерактивних форм і методів навчання; педагогічно доцільного зарубіжного досвіду тощо. Результати аналізу рішень діагностичних завдань засвідчили неналежну здатність майбутніх керівників до прояву управлінської творчості в реальній управлінській практиці. На засадах аналізу результатів констатувального експерименту засвідчено необхідність формування управлінської творчості майбутніх керівників дошкільної освіти в умовах університетського навчання.

Для досягнення означеної мети досліджено теоретичні засади проблеми. Упроваджено в освітній процес закладу вищої освіти технологію педагогічного менеджменту в сукупності його компонентів. Використано інтерактивні форми й методи навчання на його координаційно-стимулювальному етапі. На основі аналізу результатів контрольного експерименту доведено ефективність експериментально-педагогічної діяльності, підтверджено можливість її практичного застосування у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти.

АНОТАЦІЯ

У дослідженні визначено актуальність формування управлінської творчості керівників дошкільної освіти як визначальної характеристики їхньої управлінської культури. Окреслено теоретичні засади досліджуваної проблеми. Уточнено сутність основного поняття дослідження «управлінська творчість керівників дошкільної освіти».

Вивчено особливості розвитку управлінської творчості в майбутніх керівників дошкільної освіти. Охарактеризовано особливості формування досліджуваної якості на засадах упровадження технології педагогічного менеджменту й застосування інтерактивних форм і методів навчання на його координаційно-стимулювальному етапі. Доведено ефективність формування управлінської культури в майбутніх керівників дошкільної освіти в умовах закладу вищої педагогічної освіти. Визначено перспективи подальшого вивчення досліджуваної проблеми.

Література

1. Васильченко Л. Формування управлінської культури керівника школи в системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2006. 278 с.
2. Гильбух Ю. Внимание: одаренные дети. Москва : Знание, 1991. 80 с.
3. Головнюова І. Актуальні напрями застосування нового підходу в менеджменті в освітній сфері. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 3. С. 53–58.
4. Горюнова Т. Развитие управленческой культуры будущего педагога дошкольного образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Нижний Новгород, 2002. 218 с.
5. Губа А. Теоретико-методичні засади формування управлінської культури вчителя – майбутнього менеджера освіти : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2010. 512 с.
6. Келли Дж.А. Теория личности : психология личных конструктов. Москва ; Санкт-петербург : Речь, 2000. 249 с.
7. Королюк С. Розвиток управлінської культури керівників загальноосвітнього навчального закладу у процесі підвищення кваліфікації : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2005. 237 с.
8. Крижко В. Аксиологічний потенціал державного управління освітою : навчальний посібник. Київ : Освіта України, 2005. 224 с.
9. Маслоу А. Мотивация и личность. Москва ; Санкт-Петербург : Евразия, 1999. 478 с.
10. Медведь В. Розвиток управлінської культури у професійно-технічному навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2007. 284 с.
11. Моляко В. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності. *Розвиток педагогічної й психологічної наук в Україні 1992–2002* : збірник наукових праць до

10-річчя Академії педагогічних наук України. Київ : Педагогічна думка, 2002. Ч. 1. С. 481–491.

12. Пономаренко Т. Теорія і практика формування культури керівників дошкільної освіти : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2017. 440 с.

13. Пономарев Я. Психология одаренных детей. Москва : Педагогика, 1976. 304 с.

14. Рубинштейн С. Основы психологии. Педагогика, 1989. Т. 2. 485 с.

15. Семенов О. Формування управлінської культури старшого дошкільника у процесі професійної підготовки : монографія. Луцьк : ПВД «Тверда думка», 2017. 140 с.

16. Сисоева С. Основы педагогической психологии. Милениум, 2006. 346 с.

17. Симонов В. Педагогика в образовании : учебное пособие. Москва : Педагогика, 2007. 357 с.

18. Юнг К.Г. Архетипи і символы. Астролія, 2012. 588 с.

19. Baldwin J. A New Factor in the Theory of Intelligence. 1896. Vol. 30. № 354. P. 441–451.

20. Piaget J. La psychologie de l'enfant. Paris : Editions de France, 1966. 461 p.

21. Skinner B. The shaping of a behaviorist. New York : Knopf Press, 1976. 131 p.

22. Thorndike E. The Psychology of Learning. New York : Appleton-Century Co., 1911. 200 p.

23. Watson J. Behavior and the Brain. Hong Kong : Fogotten Books, 1911. 100 p.

Doct
Profess

18/2, Bulvarno-

10-річчя Академії педагогічних наук України. Харків : ОВС, 2002. Ч. 1. С. 481–491.

12. Пonomаренко Т. Теорія і методика формування управлінської культури керівників дошкільної освіти : монографія. Суми, 2017. 440 с.

13. Пonomарев Я. Психология творчества. Москва : Наука, 1976. 304 с.

14. Рубинштейн С. Основы общей психологии : в 2-х т. Москва : Педагогика, 1989. Т. 2. 485 с.

15. Семенов О. Формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі : монографія. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2017. 520 с.

16. Сисоева С. Основы педагогической творчости : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.

17. Симонов В. Педагогический менеджмент: Ноу-хау в образовании : учебное пособие. Москва : Высш. образование, 2007. 357 с.

18. Юнг К.Г. Архетипи і колективне несвідоме. Львів : Астролябія, 2012. 588 с.

19. Baldwin J. A New Factor in Evolution. *The American Naturalist*. 1896. Vol. 30. № 354. P. 441–451.

20. Piaget J. La psychologie de l'enfant. Paris : Presses Univ. de France, 1966. 461 p.

21. Skinner B. The shaping of a behaviorist: part two of an autobiography. New York : Knopf, 1979. 373 p.

22. Thorndike E. The Psychology of Wants, Interests and Attitudes. New York : Appleton-Century Co, 1935. 301 p.

23. Watson J. Behavior an Introduction to Comparative Psychology. Hong Kong : Fogotten Books, 1914. 456 p.

Information about the author:

Ponomarenko T. O.,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Chair of Preschool Education

Pedagogical Institute

of Borys Grinchenko Kyiv University

18/2, Bulvarno-Kudriavska str., Kyiv, 04053, Ukraine

**PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL SCIENCE
AND EDUCATION: TRANSFORMATION
AND DEVELOPMENT VECTORS**

Collective monograph

Vol. 2

Izdevniecība "Baltija Publishing"
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058

Iespiests tipogrāfijā SIA "Izdevniecība "Baltija Publishing"
Parakstīts iespiešanai: 2021. gada 28. maijs
Tirāža 150 eks.